

«MOTTAKERNAVN»

«ADRESSE»

«POSTNR» «POSTSTED»

«KONTAKT»

Saksbehandler, innvalgstelefon

Ola Hegge, 61 26 60 61

Møte om overføringen fra Femunden til Feragen - endelig referat

Vi viser til møtet vedrørende overføringen fra Femunden til Feragen 4. november i år og til tidligere utsendte referat fra møtet. Vi har etter det mottatt ytterligere utdypninger av synspunkter fra to av møtedeltagerne. I tillegg har vi mottatt et brev fra Den Norske Turistforening med synspunkter. Nedenfor følger endelig referat. Vi vedlegger også alle mottatte vurderinger.

Til stede:

Røros kommune, v. Magnus Borgos
Engerdal kommune, v. Katrine Kleiven
Os kommune, v. Hans Iver Kojedal
Trysil kommune, v. Øivind Løken
Statskog, v. Carl Libach
Engerdal fjellstyre, v. Reidar Åsgård
Os fjellstyre, v. Lars Midtdal
Trøndelag fylkeskommune, v. Bendik Eithun Halgunset og Silje Holiløkk
Innlandet fylkeskommune, v. Ove Holseng, Arne Magnus Hekne og Mari Olsen
Statsforvalteren i Trøndelag, v. Kari Tønset Guttvik, Bjørn Rangbu og Iver Øfsti Tanem
Statsforvalteren i Innlandet, v. Tore Qvenild og Ola Hegge

Fraværende

Nasjonalparkstyret for Femunden og Gutulia
Norges vassdrags- og energidirektorat

Bakgrunn

Historisk sett har Klarälvs laksen hatt stor betydning for innbyggerne langs vassdraget, også på norsk side. Strid mellom norske og svenske interesser kan dokumenteres tilbake til 1720-årene, men det var først med kraftutbyggingen i vassdraget tidlig på 1900-tallet at inngrepene fikk alvorlige konsekvenser for innbyggerne på norsk side. Utbyggingen av Höljes kraftverk i 1966 førte til situasjonen man har i dag hvor norsk side er uten laks. Etter initiativ fra Engerdal og Trysil kommuner og norske og svenske myndigheter, ble det i 2010 etablert et Interreg-prosjekt («Vänerlaxens fria gång») som skulle utrede mulighetene for å reetablere laksen på norsk side og

styrke bestanden på svensk side. Dette prosjektet viste at det var teknisk, økonomisk og biologisk mulig å reetablere laks på norsk side forutsatt at ulike fiskehelseproblemer var mulige å håndtere. Dette prosjektet ble avsluttet av et nytt Interregprosjekt («Två länder – en elv») med en mer avgrenset og praktisk innrettet prosjekt. Dette avsluttes i 2021 med sluttrapport i 2021. Ola Hegge orienterte om disse prosjektene (se vedlagte PPT-presentasjon). Det er bekymring for at reetablering av klarälvs laks på Norsk side av vassdraget skal medføre at sykdomsfremkallende organismer kan følge med. Vitenskapskomiteen for Mat og miljø har gjennomført en risikovurdering som konkluderer med at det er betydelig risiko for overføring av *Gyrodactylus salaris* og flere andre patogener. Femundoverføringen fjerner skillet mellom Femund-, Trysil, Klarälvs vassdraget og Glomma vassdraget, noe som øker konsekvensene ved en evt. smitteoverføring. Muligheten for å gjenopprette skillet mellom de to vassdragene kan derfor ha stor betydning for hvorvidt norske myndigheter vil reetablere laksen i Trysil og Engerdal. Det er ikke gjort noen teknisk vurdering av hvordan en evt. avstenging av overføringen praktisk skal utføres, men det vil i tilfelle måtte gjøres som et punkttiltak i den øverste renna. Tiltaket vil imidlertid fjerne/ redusere vannføringen i hele strekningen ned til Feragen. Hensikten med møtet er å klargjøre motstridende interesser vedrørende tiltak i tømmerrenna.

Innspill fra deltagerne

Mange av deltagerne i møtet har hatt et aktivt forhold til prosjektet med å reetablere laks på norsk side, enten som pådrivere for å få igangsatt prosjektet og/ eller som aktive deltagere i prosjektene. Dette gjelder spesielt Trysil og Engerdal kommuner, Engerdal fjellstyre og Innlandet fylkeskommune som direkte deltagere på ett eller flere nivåer (Styringsgruppe, Prosjektgruppe, Ressursgruppe). Reidar Åsgård (Engerdal fjellstyre) redegjorde for kommunenes langvarige kamp for laksen og dens betydning for innbyggerne langt tilbake i tid. Sammen med øvrige representanter uttrykte han sterk støtte til planene om reetablering og mente at det måtte finnes tilfredsstillende løsninger på fiskehelseproblematikken. Reidar Åsgård understreket at uheldige inngrep som ikke ville blitt godtatt i dag må kunne reverseres.

Både Innlandet fylkeskommune og Statsforvalteren i Trøndelag kom også inn på forholdet til Vannforvaltningsforskriften og forpliktelsene Norge og Sveriges har i forhold til denne. Vassdraget forutsettes forvaltet som én forvaltningsenhet og det oppnår pr. i dag ikke kravene til «God Status» pga. vandringshindre og manglende laks på norsk side. Innlandet fylkeskommune har utdypet sitt syn i eget brev (vedlagt)

Femundoverføringen ligger innenfor Røros kommune. Overføringen er en tømmerrenne som ble etablert i 1760 for å skaffe tømmer til gruveindustrien på Røros. Bergstaden Røros ble innskrevet i verdensarvlista i 1980. I 2010 ble verdensarvområdet utvidet til også å omfatte deler av det gamle privilegieområdet Cirkumferensen, herunder bla. tømmerrenna fra Femunden til Feragen. Røros kommune har i dag rettighetene til tømmerrenna. Magnus Borgos (Røros kommune) orienterte om etablering og drift av tømmerrenna. Det er nå behov for oppgradering. Det går for lite vann i renna i dag da konstruksjonen må ha rikelig vannføring for å sikre at den ikke ødelegges. Utfra hensiktene til kulturminnevern og friluftsliv er det uaktuelt å stenge renna sett fra kommunens side. Den er et viktig element i Landskapsvernområdet og er gitt høy verdi også som en del av Verdensarven. Bergstaden med Cirkumferensen har internasjonal verdi som Norge har et ansvar for å ivareta. Tømmerrenna er avsatt som hensynssone i Røros kommunes arealplan. Kommunen har etter møtet utdypet sin vurdering skriftlig i to brev (vedlagt).

Kulturminnesektoren i Trøndelag fylkeskommune sluttet opp om kommunens syn. De har utdypet sine vurderinger i et eget brev etter møtet (vedlagt).

Tømmerrenna har også stor betydning for friluftslivet med kanopadling, bruk av åpne koier, etc. Ferdsele er også viktig for å avlaste ferdsele i og bruken av Nasjonalparken.

Deler av tømmerrenna ligger innenfor landskapsvernområde i tilknytning til Femundsmarka nasjonalpark. Selv om den øverste delen av tømmerrenna hvor et evt. tiltak for å stenge overføringen vil legges ligger utenfor verneområdet, vil en avstenging ha stor påvirkning på de delene av renna som ligger innenfor verneområdet gjennom bortfallet av vann. Statsforvalteren hadde på forhånd hatt et møte med nasjonalparkforvalterne om saken, da de var forhindret fra å delta på møtet. De opplyste at tømmerrenna er konkret angitt som en del av verneformålet, og var skeptiske til en stengning både av hensyn til tømmerrenna som kulturminne og landskapselement, samt av hensyn til tømmerrennas funksjon for friluftslivet. Smitteproblematikken ble også anført som problematisk. Nasjonalparkforvalterne har sammenstilt sin vurdering i et eget notat (vedlagt).

Os fjellstyre som representerer allmennings- og fiskerettene Tufsingdølene har i Femunden var representert ved Lars Midtdal. De har ei utleiebu og selger fiskekort på den del av Femunden som ligger i Os kommune. Os fjellstyre er meget betenkt på gjeninnføring av venerlaks i Femunden, først og fremst på grunn av usikkerhet knyttet til sykdommer, særlig *Gyrodactylus salalaris*. «Rewilding» av natur er ikke problemfritt, det være seg venerlaks eller ulv. Vi vet hva vi har, men ikke hva vi får. Den første bosettinga i Tufsingdalen kom som en følge av at Røros verk anla ei gruve her i 1713. Selve gruvedriften varte bare 4 år, men det ble stor virksomhet med kullbrenning i området. Vi ligger innenfor «Cirkumferensen» til Røros verk, og derfor har vi en historisk tilknytning til Tømmerrenna fra Femunden. Den er restaurert i nyere tid, og blir den tørrlagt vil den råtne opp ganske fort.

Statskog uttrykte også en skepsis til stenging av renna.

NVE hadde ikke anledning til å delta på møtetidspunktet, men Hegge hadde et møte med NVE i etterkant. NVE viste til kulturminneinteressene og friluftslivsinteressene knyttet til overføringen, og konkluderte med at det er flere tungtveiende og motstridende hensyn knyttet til Femundoverføringen og tømmerrenna og en evt. nedlegging av overføringen av vann. Det foreligger ingen vassdragskonsesjon for overføringen. Gamle tiltak uten konsesjon kan kalles inn til konsesjonsbehandling etter vannressursloven dersom det er særlige hensyn som tilsier det (jf. vannressurslovens § 66). Dersom tiltaket skulle bli kalt inn til konsesjonsbehandling vil fordeler og ulemper forbundet med overføringen og også ved en evt. nedlegging av overføringen, bli vurdert og avveid. Vannkraftinteressene i Glommavassdraget har ingen rettigheter til overføringen av vann.

Med hilsen

Tore Pedersen (e.f.)
avdelingsdirektør

Ola Hegge
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent

Vedlegg

Skriftlige vurderinger fra Røros kommune

Skriftlige vurderinger fra Røros kommune

Skriftlige vurderinger fra Trøndelag fylkeskommune

Skriftlige vurderinger fra Innlandet fylkeskommune

Skriftlige vurderinger fra Nasjonalparkforvalterne for Femundsmarka og Gutulia

Brev fra Den Norske Turistforening

Mottakerliste:

Statsforvalteren i Trøndelag	Postboks 2600	7734	STEINKJER
Engerdal kommune	Engerdalsveien 1794	2440	ENGERDAL
RØROS KOMMUNE	Bergmannsgata 23	7374	RØROS
Nasjonalparkstyret for Femundsmarka og Gutulia	Postboks 2600	7734	STEINKJER
TRØNDELAG FYLKESKOMMUNE	Fylkets hus Postboks 2560	7735	STEINKJER
ENGERDAL FJELLSTYRE	Hyttveien 45	2443	DREVSJØ
Statskog	Postboks 63 Sentrum	7801	NAMSOS
Os kommune	Rytrøa 14	2550	OS I ØSTERDALEN
Innlandet fylkeskommune	Pb. 4404	2325	HAMAR
Norges vassdrags- og energidirektorat	Postboks 5091 Majorstua	0301	OSLO
OS FJELLSTYRE		2555	TUFSINGDALEN
Trysil kommune	Pb 200	2421	TRYSIL

Statsforvalteren I Innlandet
Postboks 987

2604 LILLEHAMMER

Røros, 25.11.2021

Vår ref.	Løpenr.	Arkivkode	Saksbehandler	Deres ref.
21/2149-2	14195/21	K00	Magnus Borgos 924 26 897	

VURDERING AV OVERFØRINGEN FRA FEMUNDEN TIL FERAGEN

Statsforvalteren i Innlandet inviterte til et møte 4. november for å belyse konsekvensene av en stenging av tømmerrennene mellom Femunden og Feragen, som en del av et prosjekt med å gjeninnføre Venerlaksen til Femunden. På møte ble det åpnet opp for at deltagerne kunne sende inn skriftlige tilbakemeldinger i etterkant av møtet. Røros kommune benytter seg herved av den muligheten.

Fløtingsanlegget mellom Femunden og Feragen ble etablert av Røros kobberverk på 1760-tallet for å utnytte de store skogressursene langs Femunden. Siden den gang har vassdragene vært knyttet i hop og en ny normaltilstand ble etablert. Opprinnelig bestod anlegget av kanaler, men etter hvert ble disse gjort om til tømmerrenner. Anlegget består i dag av 4 tømmerrenner mellom Femunden i sør og Feragen i nord. Etter at tømmerfløtinga gradvis opphørte mellom 1950 og 1970 forfalt rennene.

På begynnelsen av 1990-tallet ble det igangsatt et stort istandsettingsarbeid av tømmerrennene og dammene i Hådalsvassdraget, der formålet var å berge tømmerrennene som et viktig kulturhistorisk anlegg etter kobberverket. For å bevare anlegget for framtida er en helt avhengig av at det renner mest mulig vann gjennom rennene. Vannet holder trevirket i renna fuktig og hindrer/forsinker dermed den naturlige nedbrytingen av trevirke.

I 2003 ble Langtjønnna landskapsvernområde opprettet. Dette området dekker et areal på ca. 37 km². De meste av rennesystemet ligger innenfor dette området. Formålet med vernet er å ta vare på *«et særegent natur- og kulturlandskap i tilknytning til Femundsmarka nasjonalpark, med kulturlandskapselementer blant annet knyttet til fløtingsanlegget mellom Femunden og Feragen.»* I tillegg er det spesifisert at allmennheten skal gis anledning til naturopplevelser gjennom utøvelse av tradisjonelt og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging. Bestemmelsene for verneområdet sier blant annet: 1.1 *Området er vernet mot inngrep som vesentlig kan endre eller virke inn på landskapets art eller karakter. Det er et forbud mot ... inngrep som oppføring av bygninger, anlegg og faste innretninger... vassdragsreguleringer, oppdemninger, drenering og annen form for tørrelagging... og annen form for grave-*

EATNEMENAERPIE
/ VERDENSARV

INDUSTRIE
/ INDUSTRI

KULTURVE
/ KULTUR

Post- og besøksadresse
Bergmannsgata 23
7374 RØROS
Telefon: 72 41 94 00

Org.nr: NO 939 898 743 MVA
Bankgiro: 4280.05.23022
Postgiro: 0801.59.20301
postmottak@roros.kommune.no

Vaerien Vuelie
Pulsen i fjellet

sprengningsarbeider...Bevaring av tømmerrennene er med andre ord en vesentlig årsak til opprettelsen og formålet med landskapsvernområde. En tørrlegging av anlegget vil være vesentlig i strid med vernebestemmelsene og true hele formålet med verneområde.

I arealplanen og kulturminneplanen til Røros kommune er hele rennesystemet fra Femunden til Feragen avsatt til hensynssone H570. I tilhørende retningslinjer blir det presisert at hensynet til kulturmiljøene og kulturminnene innenfor disse områdene skal være førende for arealbruken, og for bygge- og anleggstiltak. Den visuelle opplevelsen av landskapet, verdifulle landskapselementer, bygninger og anlegg skal opprettholdes. Igjen vil en tørrlegging/reduksjon av vannstanden i tømmerrennene medføre at forfallet av anlegget akselererer. Dersom anlegget tørrlegges vil det ikke være mulig å bevare det for fremtiden. Opplevelsen og forståelsen av anlegget er også avhengig av at anlegget fortsatt er i virksomhet med rennende vann.

I 2010 ble verdensarvområdet Røros bergstad utvidet til Røros bergstad og Circumferensen. Bakgrunnen for dette var å synliggjøre hvordan bergstaden kunne fungere med omlandet rundt. Tømmerrennene er i Forvaltningsplanen for verdensarvområdet beskrevet som et viktig anlegg som støtter opp under verdensarvstatusen. Istandsetting av tømmerrennene er listet opp som et av 4 prioriterte tiltak for bevaring og styrking av oppsluttende verdier til verdensarven. Tømmerrennene og Langtjønnområdet er et svært viktig og attraktivt område for friluftsliv i Femundsmarkaområdet både for lokalbefolkningen og tilreisende. Området er blant de viktigste attraksjonene for Destinasjon Røros. Det har lenge vært et sterkt ønske fra forvaltningssida at det meste av ferdselen i Femundsmarka skal kanaliseres til området rundt Langtjønnna for å redusere presset mot selve nasjonalparken i Femundsmarka. Dette gjelder for eksempel vannaktiviteter som kano og kajakk. Tømmerrennene brukes i dag svært aktivt til padling. På det meste har det vært observert inntil 200 kanoer samtidig i Langtjønnvassdraget. Langen gjestegård er en av de lokale bedriftene som driver med kanoutleie. De har ca. 1000 kanoutleier i året og 95 % av disse tar turen gjennom tømmerrennene. For bedriften er denne aktiviteten helt avgjørende for det totale næringsgrunnlaget.

I 2021 åpnet en ny historisk vandrerute i området. Ruta er et samarbeid mellom Riksantikvaren og DNT og en del av et nasjonalt prosjekt hvor utvalgte områder skal tilrettelegges og markedsføres som historiske vandreruter. Fokuset for Malmveien, som ruta heter, er kulturminner etter kobberverkets aktivitet og tømmerdrifta i Femundsmarka. En tørrlegging av tømmerrennene vil medføre en betydelig svekkelse av både friluftslivet i området og gi store negative følger for lokalt næringsliv. I tillegg vil det kunne medføre at en større del av ferdselen i området kanaliseres inn i selve nasjonalparken med tilhørende utfordringer. Samlet sett vil derfor Røros kommune på det sterkeste fraråde en stenging av tømmerrennene mellom Femunden og Feragen.

Med hilsen
Røros kommune

Kjersti Forbord Jensås
Kommunedirektør

Magnus Borgos
Byantikvar

Kopi: Riksantikvaren
Trøndelag Fylkeskommune
Statsforvalteren I Trøndelag
Innlandet Fylkeskommune
Nasjonalparkstyret for Femundsmarka og Gutulia

Vedlegg:

Riksantikvaren
Postboks 1483
Vika
0116 Oslo

Røros, 14.12.2021

<i>Vår ref.</i>	<i>Løpenr.</i>	<i>Arkivkode</i>	<i>Saksbehandler</i>	<i>Deres ref.</i>
21/2510-1	14865/21	C52	Torfinn Rohde 97713676	

VURDERING AV STENGING AV OVERFØRINGEN FRA FEMUNDEN TIL FERAGEN - TRUSSEL MOT VERDENSARVVERDIER

Bakgrunn

Statsforvalteren i Innlandet inviterte den 13.10. til et møte den 04.11. for å belyse konsekvenser av en mulig stenging av tømmerrennene mellom Femunden og Feragen som ledd i et prosjekt for å få Vänerlaksen tilbake til Femunden.

Siden etableringen av Höljesmagasinet på 1960-tallet har vandringsveien for Vänerlaksen fra Väneren og opp Klaraelva/Trysilelva/Femundsälva til Femunden vært avstengt.

Da Vänerlaksen er bærer av lakseparasitten Gyrodactylus Salaris, er det en kritisk faktor at Vänerlaksen kan vandre gjennom tømmerrennene til Feragen, ned Håelva og til Glomma, hvor det kan spres Gyrodactylus Salaris til nedre del av Glomma.

En mulighet for å minimalisere en slik risiko kan være å stenge overføringen av vatn fra Femunden til Glommavassdraget ved å «tette» tømmerrennene, og stoppe overføringen av vatn fra Femunden til Feragen.

Verdensarvverdiene i Langtjønnvassdraget

Kanalen og tømmerrennene ble bygd på midten av 1700-tallet for å lette transporten av tømmer mellom Femundsområdet og fram til Røros, til Malmplassen, Smeltehytta og gruvene. Funksjonen som tømmerfløtingsanlegg ble opprettholdt helt til i 1972, da tømmerfløtinga tok slutt i Hådalsvassdraget.

Materialene i tømmerrennene brytes gradvis ned/råtner, og i perioden 1992-1994 ble tømmerrennesystemet restaurert med midler fra Røros kommune, Riksantikvaren, Glommen og Laagens brukseierforening, Statskog og NVE.

Tømmerrennene har status som oppsluttende verdi i verdensarven Røros bergstad og Circumferensen, og ligger i Langtjønna landskapsvernområde som er etablert blant annet for å ta vare på kulturminneverdiene, jfr. § 2, Formål i vernebestemmelsene;

EATNEMENAERPIE
/ VERDENSARV

INDUSTRIE
/ INDUSTRI

KULTURVRE
/ KULTUR

Post- og besøksadresse
Bergmannsgata 23
7374 RØROS
Telefon: 72 41 94 00

Org.nr: NO 939 898 743 MVA
Bankgiro: 4280.05.23022
Postgiro: 0801.59.20301
postmottak@roros.kommune.no

Vaerien
Vuelie

Pulsen
i fjellet

Ved en eventuell stenging av vannstrengen mellom Femunden og Feragen, vil vannmengden gjennom vassdraget og tømmerrennene reduseres kraftig, slik at hele det natur- og kulturhistoriske landskapet langs Langtjønnvassdraget endres, og materialet i tømmerrennene vil brytes ned enda raskere enn hva som nå er tilfellet.

Langs vassdraget ligger også buene Langtjønnbua, Lorthølbua, Litjrennbua og Furubakken, som alle ble fredet 2018 etter kulturminneloven gjennom landsverneplanen for Statskogs eiendommer. I Forvaltningsplanen for verdensarven Røros bergstad og Circumferensen, er istandsetting av tømmerrenne et av 4 prioriterte tiltak for bevaring og styrking av de oppsluttende verdiene i verdensarven.

Det samme er tilfelle i Handlingsprogrammet for 2019-2021 i Regionplan for Røros bergstad og Circumferensen.

I Røros kommunes kulturminneplan er tømmerrennene i sin helhet avsatt som hensynssone kulturminnevern, H570.

I verdensarvsammenheng er tømmerrennene et svært viktig anlegg for formidling om Kobberverkets ressursutnyttelse og logistikksystemer. Langtjønnvassdraget med tømmerrennene og buene har også stor betydning for friluftslivet både for innenbygdsboende og besøkende. Dette er også lagt til grunn ved opprettelsen av Langtjønn landskapsvernområde i 2003.

§2. Formål

«Formålet med opprettelsen av Langtjønn landskapsvernområde er å ta vare på et særegent natur- og kulturlandskap i tilknytning til Femundsmarka nasjonalpark, med kulturlandskapselementer blant annet knyttet til fløtningsanlegget mellom Femunden og Feragen.»

Områdets karakter og status var også bakgrunnen for etableringen av den historiske vandreruten fra Røros til Femundsmarka som ble åpnet i juni 2021. De historiske vandrerutene er et samarbeide mellom Riksantikvaren og Den norske turistforening.

Konklusjon

Verdensarvkoordinator vurderer det slik at en stenging av vannstrengen gjennom tømmerrennene mellom Femunden og Feragen er uforenlig med ivaretagelsen av verdensarvverdiene i tømmerrennene og Langtjønnvassdraget.

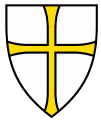
Med hilsen

Torfinn Rohde
Verdensarvkoordinator

torfinn.rohde@roros.kommune.no

Kopi: Statsforvalteren I Trøndelag
Statsforvalteren I Innlandet
Innlandet Fylkeskommune
Trøndelag Fylkeskommune
Engerdal Kommune
Røros Kommune
Miljødirektoratet

STATSFORVALTEREN I INNLANDET
Postboks 987
2604 LILLEHAMMER

Vår dato: 26.11.2021 **Vår referanse:** 202141994-2 **Vår saksbehandler:**
Deres dato: **Deres referanse:** 2018/563 Silje S. Holiløkk

Vurdering av overføringen fra Femunden til Feragen - Invitasjon til møte

Viser til møte om vurdering av vannoverføringen fra Femunden til Feragen fredag 04.11.2021. Formålet med møtet var å innhente vurderinger fra de ulike fagmyndighetene om konsekvensene av en mulig stenging av Tømmerrennene mellom Femunden og Feragen.

Trøndelag fylkeskommune er kulturminnemyndighet, og har forvaltningsansvar for fredete kulturminner og kulturminner, kulturmiljø og landskap i verdensarven Røros bergstad og Circumferensen.

Bakgrunn for spørsmål om stenging av Tømmerrenner

Bakgrunnen for at stenging av Tømmerrennene har kommet opp er å forhindre spredning av sykdommer og parasitter fra Trysilvassdraget til Glommavassdraget, spesielt knyttet til et prosjekt for å tilbakeføre Vänerlaks til Trysilvassdraget.

Vänerlaks er en av få laksearter som lever hele livet i ferskvann, og som i dag forekommer i innsjøen Väneren i Sverige. Tidligere vandret den opp Trysilvassdraget via Klaraelva, Trysilelva og Femundselva, men utbyggingen av Höljes kraftverk med tilhørende steinfyllingsdam i Klaraelva på 1960-tallet medførte at vandringsruten ble stengt. Det pågår nå et prosjekt for å tilbakeføre arten til Trysilvassdraget.

Vänerlaksen er bærer av lakseparasitten Gyrodactylus Salaris. Tilbakeføring av arten til Trysilvassdraget og Femunden medfører risiko for at både laksen og parasitten kan vandre gjennom Tømmerrennene til Feragen og Glommavassdraget.

Beskrivelse av tømmerrennene og øvrige kulturmiljøverdier ved Femunden/Feragen

Vannoverføringene fra Femunden til Glommavassdraget ved hjelp av tømmerrenner og kanaler ble etablert på 1700-tallet for å effektivisere transport av tømmer fra Femundsområdet og fram til gruvedriften på Røros. Transport av tømmer ved hjelp av tømmerfløting i vassdraget vedvarte nesten helt frem til Røros Kobberverk gikk konkurs, og tok slutt i 1972. Tømmerfløtingshistorien er løftet frem som viktig for forståelsen av

Trøndelag fylkeskommune

Seksjon Kulturminner

Røros kobberverks historie og dermed for verdensarven. Tømmerrennene har derfor status som *oppsluttende verdi* for verdensarven.

Tømmerfløtingsanleggene består av kanaler og tømmerrenner.

I tillegg til disse konstruksjonene omfatter kulturlandskapet rundt Femunden og Feragen en rekke kulturminner som skriver seg fra tømmerfløtingstiden. Dette gjelder blant annet fløterbuene Langtjønnbua, Lorthølbua, Litjrennbua og Furubakken. Disse er fredet i hjemmel av Forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer kap. 22 Fredete eiendommer i landsverneplan for Statskog. Formålet med fredningene er å bevare buene som bygningshistoriske og kulturhistoriske viktige eksempel på norsk skogsdrift knyttet til fløting. Begrunnelsen for fredningen er blant annet bygningenes kontekst, og de må sees i sammenheng med Statskogs andre fløterbuer og tømmerrennene.

Til sammen utgjør disse kulturminnene et helhetlig kulturlandskap som er av uvurderlig betydning både for den norske historien knyttet til skogbruk og tømmerdrift, men også for historien om betydningen Røros kobberverk hadde for samfunnsutviklingen og infrastruktur i Rørostraktene. Denne historien er av internasjonal betydning, og ligger til grunn for verdensarvstatusen.

Av denne grunn ble Langtjønnna landskapsvernområde opprettet i 2003. Formålet med landskapsvernområdet er *å ta vare på et særegent natur- og kulturlandskap i tilknytning til Femundsmarka nasjonalpark, med kulturlandskapselementer knyttet til fløtingsanleggene mellom Femunden og Feragen.*

Konsekvenser for kulturmiljø av stenging av vannoverføringen

Stenging av vannoverføringen mellom Femunden og Feragen vil ha flere alvorlige konsekvenser for kulturmiljøverdiene i området, som beskrevet nedenfor.

Forfall og vedlikeholdsetterslep for tømmerrennene.

Materialene i tømmerrennene brytes ned og går i forråtnelse, og krever jevnlig vedlikehold. De ble siste gang satt i stand på 1990-tallet, i et spleiselag mellom Røros kommune, Riksantikvaren, Glommen og Laagens brukseierforening, Statskog og NVE.

Tømmerrennene er avhengige av vanntilførsel for å begrense forfallet. Tørrlegging av rennene vil medføre vesentlig raskere forfall, og økte kostnader til vedlikehold.

Endring av landskapet

Det foreligger ikke informasjon om hvordan en eventuell stenging av vannføringen kan gjennomføres på en måte som sikrer mot overføring av laks/parasitter til Feragen. Erfaringer med laksesperrer i andre vassdrag tilsier imidlertid at det kan være tale om omfattende installasjoner. Det betyr at landskapet kan bli vesentlig endret på flere måter.

Redusert vannføring medfører at de fredete kulturminnene fra skogforvaltningens historie mister sin kontekst, som danner grunnlaget for fredningen.

Dersom det blir nødvendig med større konstruksjoner og installasjoner for å stenge vannoverføringen, vil dette medføre en så stor endring av landskapet at det vil bli vesentlig og irreversibelt forringet.

Tap av nasjonale og internasjonale kulturmiljøverdier og verdensarvverdier

Trøndelag fylkeskommune vurderer at stenging av vannoverføringen mellom Femunden og Feragen vil medføre svært negative konsekvenser for kulturmiljøverdiene, både direkte gjennom stenging av tømmerrennene, men også indirekte som følge av vesentlige landskapsendringer.

Dette er konsekvenser som medfører at nasjonale og internasjonale kulturmiljøverdier er truet, og i verste fall at verdensarvverdier står i fare for å gå tapt.

På bakgrunn av dette er Trøndelag fylkeskommune svært kritiske til tiltaket, og mener det er uforenelig både med bevaring av verdensarvverdiene og med fredningen av Statskogs eiendommer i området.

Konsekvenser for friluftsliv ved stenging av vannoverføringen

Femundsmarka og tiliggende områder, med vassdragene og sjøene, er et svært viktig friluftslivsområde både for fastboende i Rørosregionen, for hytteeiere rundt Femunden og for besøkende fra inn- og utland. Dette innebærer at området også har stor verdi for reiselivsnæringen. Flere aktører tilbyr utleie av kanoer eller andre produkter knyttet til disse verdiene. Vannoverføringene i form av tømmerrenner og kanaler muliggjør passasje med kano mellom vassdragene.

Eksempler på viktige friluftslivsområder er (hentet fra naturbase.no):

Feragsfjella-Fjølburøsten – Svært viktig friluftslivsområde

Mye brukt utfartsområde, med Feragsdammen og Fjølburøsta som sentrale elementer. Mellom disse stedene går det en enkel vei, som egner seg best for fot- og sykkelturner. Flere stialternativer, blant annet Fjølburøsta og videre til Feragen. Området er statseid og er derfor spesielt ettertraktet til jakt, med søkere fra hele landet. Det er gode muligheter for både jakt, fiske og bærplukking i hele området.

Vigelfjella – Svært viktig friluftslivsområde

Stort, sammenhengende fjellområde som etter hvert går over til gammel furuskog i sør og ned mot Feragen i vest. Området i sør er en del av Femundsmarka nasjonalpark. Mange opparbeide stialternativer. Feragen fjellstyre har buer åpne for allmennheten. Området er statsallmenning (Statskog) er derfor ettertraktet og av stor betydning for jegere og fiskere i hele landet. Området byr videre på flotte naturopplevelser i prektig landskap.

Vika-Hitterdalen – Viktig friluftslivsområde

Større turområde med mange kvaliteter og som har stor betydning som friluftsområde. Rikt på kulturminner. Godt tilrettelagt med oppmerkede stier og enkle veier. De fleste sideveiene er relativt lite trafikkerte og derfor velegnet for både fot- og sykkelturner. På vinteren har området god dekning av oppkjørte skiløyper, mange også i sammenheng med områdene rundt. Rikt på kulturminner, som f.eks. områdene i tilknytning til Stortwarfeltet og også Raudhåmmåren. Området er godt tilrettelagt for jakt og fiske.

Trøndelag fylkeskommune

Seksjon Kulturminner

For småviltjakt er spesielt områdene med Statskog som grunneier mest benyttet av allmenheten.

I tillegg til disse kommer Malmveien, som åpnet sommeren 2021, og er en historisk vandrerute fra Røros til Langen gjennom området.

Stenging av vannoverføringen mellom Femunden og Feragen vil helt konkret medføre at muligheten for ferdsel mellom sjøene med kano e.l. forsvinner. Videre står landskapsverdiene som gjør dette til et attraktivt turområde i fare for å bli sterkt forringet av eventuelle fysiske installasjoner knyttet til en slik sperring.

Konklusjon

Trøndelag fylkeskommune er ut fra våre ansvarsområder svært kritiske til en stenging av vannoverføringen mellom Femunden og Feragen, og vurderer at tiltaket er uforenelig med de vesentlige kulturmiljø- og friluftslivsverdiene i området.

Med vennlig hilsen

Silje S. Holiløkk
Seniorrådgiver

Dette dokumentet er godkjent med elektronisk signatur

Kopimottakere:

RØROS KOMMUNE
RIKSANTIKVAREN
INNLANDET FYLKESKOMMUNE

Innlandet
fylkeskommune

Kultur - Bygg og landskap

STATSFORVALTEREN I INNLANDET
Postboks 987

2604 LILLEHAMMER

Deres ref:

Vår ref:
2021/18504-9
Thea Sørensen, Arne Magnus Hekne

Dato:
09.12.2021

Vurdering av overføringen fra Femunden til Feragen - Tilbakemelding fra Innlandet Fylkeskommune

Vi viser til møte den 04.11.2021 vedrørende forslag om stenging av vannoverføringen fra Femunden til Feragen. Formålet med møtet var å belyse og drøfte problemstillinger knyttet til en eventuell stenging. Møtedeltakere ble bedt om å komme med skriftlig tilbakemelding på forslaget og Innlandet fylkeskommune gir herved sin vurdering.

Bakgrunn

Det pågår et prosjekt for reetablering av Vänerlaks til Femund/Trysilvassdraget. Tidligere vandret Vänerlaksen fra Väneren opp Klaraälva/Trysilelva/Femundsälva til Femund. Utbyggingen av Höljes kraftverk på 1960-tallet medførte stenging av vandringsruten. Grunnet risiko for spredning av organismer og sykdommer fra Klara/Trysilvassdraget til Glommavassdraget ønsker Statsforvalteren å få vurdert muligheten for å stenge overføringen fra Femunden til Feragen i forbindelse med reetablering av laksen.

Kulturmiljøfaglig vurdering

Innlandet fylkeskommune har forvaltningsansvar for fredete og verneverdige kulturminner og kulturmiljøer i Cirkumferensen innenfor kommunene Tolga, Os og Engerdal.

Tømmerrennene som i dag frakter vann fra Femunden til Feragen ligger utenfor Innlandet fylkeskommunes forvaltningsområde, men har stor betydning for forståelsen av verdensarvverdiene knyttet til Cirkumferensen som helhet.

Bergverksdriftas behov for tømmer var enormt, og transportkostnadene økte med avstanden til tømmeret. Vannoverføringen fra Femunden til Feragen ble etablert på 1700-tallet for å effektivisere frakten av tømmer fra området rundt Femunden fram til Røros kobberverk, og var i bruk frem til nedleggelsen i 1972. Fløtningsminnene langs Langtjønnvassdraget er viktig for formidlingen av den omfattende skogsdrifta i områdene rundt Femunden og tidvis østover på svensk side.

Kulturmiljøet langs Langtjønnvassdraget med tømmerrenner og fløterbuer har status som *oppluttende verdier* for verdensarven. Tømmerrennene ble restaurert i perioden 1992-1994. En stenging av vannoverføringen mellom Femunden og Feragen vil føre til en raskere nedbrytning av treverket i tømmerrennene og behov for hyppigere vedlikehold. På sikt vil

Postadresse:
Postboks 4404
Bedriftssenteret
2325 Hamar

Besøksadresse:
Innlandet fylkeskommune
Parkgata 64
Hamar

Telefon: +47 62 00 08 80
E-post: post@innlandetfylke.no
Internett: www.innlandetfylke.no
Org.nr.: 920717152

dette medføre endringer i kulturlandskapet og en svekkelse av verdensarvverdiene knyttet til skogsdrift og tømmerfløting i Femundstraktene.

Innlandet fylkeskommune støtter Trøndelag fylkeskommune, Røros kommune og Verdensarvkoordinators vurdering av at tiltaket er uforenlig med bevaring av verdensarvverdiene knyttet til kulturmiljøet i Langtjønnavassdraget.

Fisk og vann

I et bevaringsbiologisk perspektiv er det svært ønskelig å kunne la Vänerlaksen igjen ta i bruk sine opprinnelige gyte- og oppvekstområder på norsk side. Fylkeskommunen har et ansvar for å følge opp regional plan for vannforvaltning, hvor mangel på tilstedeværelse av Vänerlaks slår negativt inn på vurderingen av den økologiske tilstanden i Trysilelva.

Så er det slik at dette også kan medføre tilbakeføring av smittsomme sykdommer, parasitter og bakterier, og vi deler bekymringer for mulig spredning til andre vassdrag. Vi mener også at det er verdt å drøfte mulig overføring av sykdommer og arter uavhengig av Vänerlaksens tilbakekomst. Tømmerrennene overfører vann mellom to av Skandinavias største vassdrag, og er slik sett et menneskeskapt brudd på en spredningsbarriere. Artsspredning har forkommet via denne renna i tidligere tider, og det kan også skje igjen dersom noen illegalt tar med seg en ny fiskeart til det ene eller det andre vassdraget. Sykdommer på fisk kan også oppstå, gjerne som følge av stor menneskelig ferdsel både med fiskeutstyr og båt e.l. Vi mener derfor at de instanser som har ansvar for fiskehelse og akvatiske sykdommer også bør forelegges saken for kommentar.

Med vennlig hilsen

Torill Nygård
Enhetsleder Bygg og Landskap

Arne Magnus Hekne
Seksjonssjef klima og miljø

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og sendes uten signatur.

Kopi til:

TRØNDELAG FYLKESKOMMUNE
RØROS KOMMUNE
RIKSANTIKVAREN
Verdensarvkoordinator Røros bergstad og Cirkumferensen

VURDERING AV OVERFØRINGEN FRA FEMUNDEN TIL FERAGEN. VURDERING AV KONSEKVENSER FOR LANGTJØNNA LVO OG FEMUNDSMARKA NASJONALPARK

Viser til kontakt i forbindelse med utredning angående gjeninnføring av vernerlaks i vassdragene Klareelven/ Trysilelva og Femundselva. På grunn av fare for spredning av gyrodaktulus salaris er det foreslått å utrede stenging av vannføringslinje i nordenden av Femunden, der tømmerrenene som ble etablert på 1700 tallet gjør at vann fra Femunden overføres til Feragen. Det har dermed vært ny normaltilstand i ca 200 år.

Et slikt inngrep vil ha store konsekvenser for områdene i Langtjønnavassdraget- og kan kort oppsummeres til følgende:

Verneforskriften – Langtjønnas landskapsvernområde

Langtjønnas LVO ble opprettet den 21.02.2003

Utdrag fra §2 verneformålet :

Formålet med opprettelsen av Langtjønnas landskapsvernområde er å ta vare på et særegent natur- og kulturlandskap i tilknytning til Femundsmarka nasjonalpark, med kulturlandskapselementer blant annet knyttet til fløtningsanlegget mellom Femund og Feragen.

Utdrag fra § 3 vernebestemmelser

1.1. Området er vernet mot inngrep som vesentlig kan endre eller virke inn på landskapets art eller karakter.

Forbud mot inngrep som oppføring av bygninger, anlegg og faste innretninger vassdragsreguleringer, oppdeminger, drenering og annen form for tørrlegging og annen form for grave- spregningsarbeider

1.2 Bestemmelsene i § 1.1 er ikke til hinder for:

b) restaurering av fløtningsanlegget og manøvrering av vannstanden i Langtjønnasområdet i forbindelse med fløtning og restaurering

Bevaring og vedlikehold av tømmerrenene med tilhørende fløtningsanlegg er ansett å være en sentral del av formålet med vernet av Langtjønnas LVO, en større påvirkning av dette anlegget med tørrlegging vil derfor komme i konflikt med vernebestemmelsene og intensjonene med opprettelsen av dette verneområdet. Der kulturminner og fløtningsanlegg er en sterkt vektlagt verdi i forhold til opprettelsen av Langtjønnas LVO.

Kulturminner – fløtningsanlegget

Langtjønnas LVO er svært rikt på kulturminner, og området ligger i sin helhet innenfor cirkumferensen som har en egen status i forhold til verdensarven Røros. Fløtningsanlegget og tømmerrenene er representative for denne typen anlegg, der helheten er godt bevart. Med bakgrunn i dette ble

tømmerrene restaurert gjennom et omfattende prosjekt på midten av 90 tallet. Videre bevaring og restaurering av tømmerrenene er viktige i forhold til formidling av historien om kopperverkets drift på Rørs. Videre ivaretagelse av dette anlegget er derfor en del av tiltaksdelen i forvaltningsplanen for verdensarven Røros. I tillegg til selve tømmerrenene er også fløterbuene en del av dette anlegget. Det er fire fløtningsbuer i Langtjønna området i tilknytning til tømmerrenene og vassdraget, Lorthølbua, Litjrennbua, Langtjønnbua og Furubakken. Disse eies av Statskog, og fløtningsbuene er fredet gjennom forskrift om fredning av statens kulturhistoriske eiendommer.

Tømmerrenene og tilhørende vannføring er en vesentlig del av historiefortellingen knyttet til disse fredede buene. Det legges ned et stort restaureringsarbeide for å ivareta disse fløtningsbuene.

Friluftsliv

Langtjønnaområdet med tømmerrenene er et svært attraktivt område for friluftsliv. Det har også vært en ønsket utvikling fra forvaltningens side at mye av ferdselen i Femundsmarkaområdet skal kanaliseres til Langtjønnaområdet. Dette gjelder i første rekke vannaktiviteter som kano, kajakk og packraft. Dette har ført til en økende og til dels stor aktivitet i dette vassdraget og adkomsten til området vil for en stor del være fra nordenden av Femunden ved P-plass/ innfallsport i Synnervika og padling langs nordenden av Femunden og ned gjennom tømmerrenene – den første store renna kalvrenna er den naturlige inngangen til Langtjønnvassdraget fra Femunden. På værmessig fine dager har det vært observert inntil 200 kanoer samtidig i Langtjønnvassdraget.

Området er også populært for turgåere til området, det mange T-merkede stier i området. Det ble sommeren 2021 åpnet en historisk vandrerute i området. Dette er et samarbeid mellom DNT og Riksantikvaren, der nasjonalt utvalgte interessante områder tilrettelegges og markedsføres som historisk vandrerute (det er et mål at det skal være ca et slikt anlegg i hvert av de 19 fylkene). Denne historiske vandreruta har fokus på kulturminner etter tømmerdrifta og kobberverkets aktivitet i området. Tømmerrene har en sentral plass i denne formidlingen.

Dyreliv -fisk

Dyrelivet i nasjonalparken har også en egen beskyttelse, og ved gjeninnføring av en art slik som dette, kan det potensielt være fare for medfølgende sykdommer.

Utdrag fra verneforskriften:

*3.1. Dyrelivet, herunder reirplasser og hiområder, er vernet mot forstyrrelse, **skade og ødeleggelse.***

3.3. Fiske er tillatt i samsvar med bestemmelsene i lov om laksefisk og innlandsfisk og etter reindriftrrettens regler. Nye fiskearter eller næringsdyr for fisk må ikke innføres.

Dette må forstås slik at nye arter som eksempelvis parasitter ikke er ønskelig i området, disse kan utgjøre en trussel på stedegne arter, eller parasitter kan smitte over/utvikle seg til noe som kan bli en trussel og det må derfor unngås å legge til rette for at det kan bli en spredning videre oppover i Femundsvassdraget og sideelver, da disse er en sentral del av vannveiene i nasjonalparken.

Oslo, 13.12.2021

Uttalelse vedrørende overføringen fra Femunden til Feragen

Gjennom Riksantikvarens postlister har vi blitt gjort kjent med at det vurderes stenging av tømmerrennene landskapsvernområdet mellom Femunden og Feragen i forbindelse med å gjeninnføre Venerlaksen til Femunden.

Det potensielle prosjektet berører Malmveien fra Røros til Femundsmarka. Dette er en DNT-merka rute som inngår i prosjektet Historiske vandreruter. Ruta forvaltes av DNT Oslo og omegn, og ble til i samarbeid med Nasjonalparkforvaltningen for Gutulia og Femundsmarka, Røros Museum- og historielag, grunneiere og Røros kommune. I forbindelse med etableringen av ruta ble det også opprettet et nytt overnattingssted på Fjølburøsta, drevet av DNT Oslo og omegn i samarbeid med private eiere.

Historiske vandreruter er et prosjekt som eies av Riksantikvaren og DNT sentralt i fellesskap. Prosjektet har sørget for etablering av 14 historiske vandreruter med særegne kulturhistoriske og friluftsmessige kvaliteter ulike steder i landet. Rutene blir markedsført som nasjonalt utvalgte vandreruter med unike kvaliteter. Prosjektet har siden 2019 fått tilskudd over statsbudsjettet, gjennom Miljødirektoratets post 78-midler.

En av hovedbegrunnelsene for at Malmveien ruta ble valgt ut til å få status som historisk vandrerute var de mange synlige sporene i landskapet knyttet til tømmerdrift – og koblingen til bergverkshistorien og verdensarven i Røros og cirkumferensen. Ruta krysser blant annet tømmerrenna ved Langtjønna, og passerer en rekke andre kulturminner som skriver seg fra tømmerfløtingstiden, inkludert fløterbuene Langtjønnebua, Lorthølbua, Litjrennbua og Furubakken.

Vi støtter opp om uttalelsene fra Røros kommune og Innlandet fylkeskommune i denne saken, og viser til at tømmerrennene er avhengige av vanntilførsel for å begrense forfallet. En tørrlegging av tømmerrennene mellom Femunden og Feragen vil forringe kulturminneverdier og endre landskapet, og med det medføre en betydelig svekkelse av både friluftslivsopplevelsen og formidlingspotensialet som er grunnlaget for etableringen av Malmruta.

Med vennlig hilsen

Louise Brunborg-Næss
Rådgiver Kulturarv, prosjektleder Historiske vandreruter
Den Norske Turistforening

Jan Erik Reiten
Hytte- og ruteansvarlig
DNT Oslo og omegn